ENDERUN'A HAZIRLIKTAN MEKTEB-İ SULTANÎ'YE GALATASARAY GELENEĞİNİN BRİTANYA BASININA YANSIMALARI

Fatih GÜRCAN*

Osmanlı Eğitiminin Klasik Çağı

Eğitim-Öğretim faaliyetlerinin tarihi, insanlık tarihi kadar eskidir. Aileden başlayan eğitim, devletler sistematikleştikçe giderek daha fazla kamu hizmetine dönüşmüştür. Eğitim devletlerin ve milletlerin varlığını koruması ile toplumun kalkınmasını sağlamak bakımından hayati bir role sahip olmuştur. Bu bağlamda antik çağlardan beri kurulan tüm devletlerde askerî veya sivil karaktere sahip çeşitli okullar kurulmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nda Orhan Gazi'nin 1331'de İznik'i fethinden sonra kurulan İznik Medresesi imparatorluğun ilk sistematik mektebidir[1]. Mısır'da tahsil gören bir mutasavvıf olan Dâvûd-i Kayserî, İznik Orhaniye'si olarak anılan bu okulun, ilk baş müderrisidir[2]. Bu okulu zamanla, Bursa ve Edirne başta olmak üzere ülkenin çeşitli şehirlerinde kurulan medreseler takip etmiştir. Ancak medreseler temelde kadı ve müderris yetiştiren kurumlar oldukları için temelde dini hayat, yargı sistemi ile alakalı konularda toplumun ihtiyaçlarına eğitim veren okullardı. Bir imparatorluk olan Osmanlı devletinde padişaha tam bir sadakatle bağlı, bedenen ve zihnen sağlıklı, hızlı karar alma yetisine haiz ve liyakat sahibi devlet adamlarının yetişmesi temel bir ihtiyaçtı

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi

1 İ. Hakkı. Uzunçarşılı, *Osmanlı İlmiye Teşkilatı*, s.1-2, Ankara 1988.

2 Mehmet Bayrakdar, "Dâvûd-i Kayserî", DİA, IX, s. 32-35.

ve bu amaçla geleceğin yönetici sınıfını yetiştirecek, elit eğitimi verecek bir okulun kurulması gerekmekteydi.

II. Murad'ın Edirne sarayında kurmayı tasarladığı bu okulu, Fatih Sultan Mehmed İstanbul'u fethettikten sonra yeni başkente taşımaya muvaffak olmuştur. Bu okula öğrenci seçmek için görevlendirilen Turnacıbaşılar yüksek kademeli bir tür subaydılar[3]. Turnacıbaşılar başlangıçta av işleri ile uğraşmışlar ama zamanla devşirilen gençlerin Yeniçeri Ocağı'na seçilmesinde ve acemi oğlanları içinde en yetenekli isimlerin Enderun öncesi mekteplere yönlendirilmesinden mesul olmuşlardır. Bu sayede imparatorluğun müstakbel yöneticilerini tespit etmişlerdir. Enderun'a hazırlık mahiyetinde olmak üzere Galata-Sarayı[4], İbrahim Paşa Sarayı'nda kabiliyetli görülen içoğlanlarına eğitim verilmiş çok sıkı disiplin altında eğitim veren bu okullarda başarılı olan gençler, Topkapı Sarayı'nın en iç kısmında yer alan Enderun'a intisap etmişlerdir. Enderun, klasik dönem Osmanlı devlet mekanizmasının en elit eğitim kurumuydu. Devlet, buralarda saray eğitimi verdiği gençlerden ileride istifade etmiş ve bu imparatorluk kurumu bünyesinde sayısız miktarda devlet adamı yetiştirmişti.

19. yüzyılda imparatorluğun batılılaşması ile beraber Topkapı Sarayı merkezli düzen değişime uğramıştı. Batı tarzı mimari ile inşa edilen Dolmabahçe, Çırağan, Yıldız gibi saraylarda, fiziki yapı olarak bu tip bir eğitimin verilmesi mümkün olmadığı gibi, Tanzimat'ın istediği profildeki bürokrat, diplomat ve üst düzey yöneticileri yetiştirmeye Enderun'un eğitim metotları uygun değildi. Enderun'dan belli ölçüde saray görevlisi ve özellikle musiki şiir, hat gibi estetiğe dayalı konularda maharetli bazı sanatkârlar dışında, devlet adamı olabilecek nitelikte fazla isim çıkma olmuştu.

Birleşik Krallık, Osmanlı İmparatorluğunun yıkılış sürecinde yükselişe geçen bir devletti. Tıpkı Osmanlı gibi çok uluslu bir imparatorluk olma amacı

3 Turnacıbaşılık için bknz. Mehmet Zeki Pakalin, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, s.535, İstanbul 1993. Ayşe Pul, Yeniçeri Ocağı'nın 68. Ortası Turnacıbaşılık, s.140-150, Ankara 2016.

4 Enderun'a hazırlık okulu olarak kullanılan ve bugün Galatasaray Lisesi olan kullanılan bu binanın yanında, Turnacıbaşı Sokak'ın olması, bu devlet görevlisi öğrenciler arasındaki bağın günümüze ulaşan tarihsel bir yansımasıdır. Bu sokak, bitişinde yer alan Ağa Hamamı sokağı ile birlikte düşünüldüğünden, Turnacıbaşı Sokağı ismi daha sonradan ihdas edilmiştir. Rinaldo Marmara, *Osmanlı Başkentinde Bir Levanten Semti Galata-Pera*, İstanbul 2020, s.143-145.

güden İngiltere bu amacını Osmanlı'nın territoryal ve vatan mefhumlu modeli yerine, kolonyal, sömürgeci ve deniz aşırı unsurlarla gerçekleştirmekten yanaydılar. Buna karşın Osmanlı İmparatorluğu'ndaki gelişmeler, İngiliz basınında her zaman kendine yer bulmuştur. İngilizler, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki gelişimleri çok yakından takip etmişlerdi. gerekse de Gerek geleneksel devlet kurumlarına ilgileri ve gerekse de Osmanlı'nın emperyal tecrübesini anlamak istemeleri Britanya gazetelerinin Osmanlı'daki eğitim ile alakalı konulara odaklanmalarına sebep olmuştu. Britanya'nın diğer Avrupa ülkelerine nispetle daha önce yazılı basına geçmesi, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki gelişmeleri daha yakından takip edebilmelerine olanak sağlamıştı.

Britanya basınında, Osmanlı Enderunu'na ait ilk haber ilginç bir biçimde, okulun işleyişinden ziyade diplomatik bir istihbarattan kaynaklanmıştı. Osmanlı sınırlarına Macar Hussarlar'ın akın yaptığı 1670 yılında, Yeniçeri Ağası'nın durumdan şikâyet etmesi ve Osmanlı'nın Habsburglar'a savaş açma ihtimali değerlendirilirken, Enderun'da bulunan bir kimsenin yorumuna atıf yapılarak savaş gerçekleşme ihtimalinin zor olduğu dile getirilmişti. Dönemin İngiltere Büyükelçisi Sir Daniel Harvey'in istihbaratına[5] dayanılarak elde edilen bu bilgi, gerçekten doğru çıkmış ve Osmanlılar başıbozuk Hırvat birlikleri Hayduklar ve Macar Hussar birliklerinin verdikleri rahatsızlığa rağmen, Avusturya'ya 1670'de savaş açmamıştı[6]. Bu haberin Enderun'un işleyişi bakımından önemi ise, bu okulun sadece bir eğitim yuvası değil aynı zamanda, dönemin bir diplomatik istihbarat merkezi olmasıydı.

Enderun sadece içoğlanlarının eğitim aldığı değil aynı zamanda, Osmanlı İmparatorluğu ile yakından münasebet içinde bulunan Eflak, Boğdan asilzadelerinin, Kırım Tatarları soylularının da eğitim gördüğü uluslararası bir okuldu[7] dolayısıyla, İstanbul'daki diplomatik etkileşimin en yoğun yaşandığı noktalardan biriydi. Yabancı elçilikler bu saray okulundan alınacak istihbarata önem vermekteydi. Enderun eğitimi ile ilgili en ilginç haberlerden biri Arnavut İskender Bey ile alakalıdır. Epir Metropolitinin oğlu olarak Croya'da doğan

5 The National Archives State Papers 97/19'da Sir Daniel Harvey'in bazı kayıtları yer alsa da, tasnifte oldukça eksik belge olduğu gibi, defterdeki bazı belgeler okunamayacak ölçüde yıpranmıştır. Döneme İngiliz hükümetinin bakış açısının anlaşılabilmesi için dönemin resmî yayın organı London Gazette'deki kayıtlar büyük önem arz etmektedir.

6 14 Kasım 1670 tarihli *London Gazette*, s.2.

7 Ed. Nurettin Pirim, *Albertus Bobovius ya da Santuri Ali Ufki Bey'in Anıları Topkapı Sarayı'nda Yaşam*, çev. Ali Berktay, s. 38-40, 60, İstanbul 2002.

Arnavut İskender Bey'in, canlı hareketleri ve fiziksel görünümün düzgünlüğü nedeniyle saraya alındığı ve Enderun'da şehzadelerle beraber büyüdüğü ve daha sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun aleyhine kullanacağı bu yetenekleri Enderun'da edindiği yazmaktadır. Bu olay bilinen bir gerçek olmakla beraber, ölümünden yaklaşık üç asır sonra İskender Bey ile alakalı 1763'de bir Britanya gazetesinde bir olay ve kişi analizi yapılması başlı başına ilginç bir olaydır[8].

Osmanlı saray eğitiminin en zirve noktası olan şehzadelerin eğitimi konusunda, İngiliz gazetelerinde farklı haberler bulunmaktadır. 1789'da III. Selim hakkında yayımlanan bir analiz haber de, İngilizler'in yeni hükümdarı yakından takip ettiklerini göstermekteydi. Northampton Mercury gazetesine göre, III. Selim kendi seleflerine göre daha farklı tarzda eğitim alan bir şehzadeydi. Şehzade amcası I. Abdülhamid'in tanıdığı imkânlar sayesinde, geleneksel şimşirlik modelinden farklı bir biçimde yetiştirilmişti. Padişah, İtalyanca ve Fransızca'yı akıcı bir şekilde konuşmaktaydı. Fransız bir subay (Baron de Tött) tarafından batı tarzı askerî taktiklerin şehzadeyken kendisine öğretildiği dile getiriliyordu[9]. İngilizlerin, bu ölçüde başarılı bir padişah analizinde bulunmaları dönemin büyükelçisi Sir Robert Ainslie'nin istihbaratının ne kadar sağlam olduğunu göstermektedir.

16 Ağustos 1827 tarihli Bath Chronicle and Weekly Gazette'si okuyucularına İstanbul'un tanıtımını yapan bir makaleyi sunmuştu. Esasen makale 1813 bahar tarihli New Monthly Magazine'den alınan bir gezi yazısını içermekteydi. Makalede, Enderun'a alınan öğrencilerin vasıflarını yansıtır bir şekilde, Cenevre'nin yerlisiyken gelen bir köle (içoğlanı) tanıtılmakta ve kişinin fiziksel ölçülerindeki düzgünlük ve mekanik yetenekleri aktarılmaktaydı. Enderun'un bahçesinde yer alan limon ağaçlarının güzelliğinden de ayrıca söz edilmekteydi[10].

17 Eylül 1836 tarihli Waterford Chronicle gazetesi, Enderun hakkında bilgi veren Birleşik Krallık gazetelerinden biridir. Gazetede hem Harem hem Enderun tanıtılmaktaydı. Gazetede Enderun'dan sorumlu beyaz bir hadım olan Kapı Ağası (Bâbüssaâde) olduğundan bahsedilmekteydi. Haberde Avrupalıların (devşirmelerin) Topkapı'ya yerleştirilerek bu sarayın denetim sisteminden bahsedilmekteydi[11]. Haberde oryantalist bir bakış açısıyla Harem'e

8 13 Ağustos 1763 tarihli *Newcastle Courant*, s.3
9 6 Haziran 1789 tarihli *Northampton Mercury*, s. 3.
10 16 Ağustos 1827 tarihli *Bath Chronicle and Weekly Gazette*, s. 2.
11 17 Eylül 1836 tarihli *Waterford Chronicle*, s. 3.

de yer veriliyor ve Enderun'un sarayın deniz tarafında yer alan "Top-Kapusına" yakınken, haremin Bâbüssaâde tarafındaki kışlık kısımda bulunduğu belirtiyordu. Sarayın Avusturya kökenli kethüdasının, bahçeye Avrupalı misafirlerin alınmasına izin verdiği belirtiliyordu. Ancak gazetenin sarayın "asıl güzel çiçekleri" olarak adlandırdığı harem kadınlarının bahçede salındıkları sırada, yabancıların saraya girmelerinin hâlâ yasak olduğu belirtiliyordu. Kuşkusuz, bu oryantalist tutumda, Harem'in aynı zamanda kadın saray okulu vasfını taşımasının anlaşılamamasının da büyük etkisi bulunmaktaydı. Batı'nın geleneksel düşünce yapısı içerisinde harem, sultana özel hazırlanan bir eğlence mekânıydı ve bu mekâna girilememesi, İngiltere dâhil batı basınının, enformasyon eksikliği nedeniyle hayalperest bir tavır sergilenmesine sebep olmaktaydı.

Tanzimat ve Yeni Okullar

Osmanlı İmparatorluğu, Sanayi İnkılâbına büyük ölçüde adapte olamayan bir devletti ve 19. yüzyılda üretim kapasitesi olarak rakipleri ile mukayese edemez bir duruma düşmüştü. Osmanlıların Sanayi İnkılâbını yakalayamaması şehirleşme ve dolayısıyla okullaşma oranının düşük kalmasına neden de olsa, İmparatorluğun yıkılış sürecinde bile elit eğitimi konusunda son derece başarılı olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Mekteb-i Sultanî'den sonra da Kabataş (Kabataş Erkek Lisesi), Vefa (Vefa Lisesi), İstanbul (İstanbul Erkek Lisesi) gibi başka sultanîler açılmış ve devlet bu okullara her türlü imkânı sunmaya çalışmıştı[12]. Elit kız öğrenci eğitimini sağlamak için de, Bezm-i Âlem Valide Sultan (Cağaloğlu Anadolu Lisesi), Selçuk İnas Sultanî (Selçuk Kız Meslek Lisesi), Erenköy Sultanîsi (Erenköy Kız Lisesi) ve Çamlıca Sultanîsi (Çamlıca Kız Lisesi) kurulmuştu. Bu okulların gezileri için bile devletin özel önlem alması bu mekteplere verilen önemi ortaya koymaktadır [13].

Osmanlı İmparatorluğu, lise düzeyindeki bu okulların yanında yönetici zümrenin yetişmesi için Mekteb-i Tıbbiye, Mekteb-i Mülkiye, Mekteb-i Harbiye gibi yüksek okullar ihdas etmişti. Bu okullar bilimsel faaliyetlerden ziyade mesleki eğitime odaklanmışlardı. Darülfünun-i Şahane ise belli ön çalışmalar ve 1863'te halka açık konferanslardan sonra 1869'de açılmış ancak bu deneyim başarısız olmuştu. Üniversite kurumu ancak 1900'de temelli olarak

12 Mekteb-i Sultanî'den sonra, İstanbul'da Kabataş Sultanîsi ve Vefa Sultanîlerinin açılmasına karar verilmişti. BOA, MF. İBT. 476/56.
13 Bu okulların Fenerbahçe semtine yapacakları gezi için polise özel önlem alması Maarif Nezaretince talep edilmişti. BOA, MF. MKT126/38.

tesis edilmişti[14]. Osmanlılar'ın Darülfunun'u kurma konusunda yavaş kaldığını söylemek mümkündür. Nitekim Osmanlı'dan ayrılan devletlerden Yunanistan'da Atina Üniversitesi 1837'de, Romanya'da Bükreş Üniversitesi 1864'te kurulmuştur. Osmanlı Devleti bu konuda entelektüel kapasitesi ve sahip olduğu emperyal güce göre yavaş davranmıştır[15].

İngiliz Basınında Galatasaray Tıbbiyesi ve Mekteb-i Osmanî

Tanzimat döneminin en önemli eğitim konusu açıklarından biri sağlık konusundaki eğitimdi. Geleneksel Osmanlı tıp eğitimi büyük ölçüde fonksiyonelliğini yitirmişti ve İmparatorluğun yeni gelişmelere ayak uydurabilecek doktorlara gereksinimi bulunmaktaydı. Bu bağlamda II. Mahmud, Galata-Sarayı binasının tıp eğitimine tahsis edilmesini uygun görmüştür. Galatasaray Tıbbiyesi'nin diğer adıyla Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane'nin resmi açılışı İngiliz gazetelerine haber olmuştur. 3 Şubat 1839 tarihili Weekly Chronicle gazetesi, Ocak ayının 5'inde okulun büyük bir törenle açıldığını, bu fırsatla paşaların büyük bir ziyafet için toplandığını bildirmekteydi. Tophane'de bulunan Sultan Mahmud, Kaptan Paşa ile üç saat kadar konuştuktan sonra okula geçiş yapmıştı. Padişah bu okulu en ince detaylarına kadar incelemişti. Okulun, Pera gibi Avrupalı nüfusun fazla olduğu bir bölgede açılmasının öğrencilerin daha kolay bir şekilde yabancı dil öğrenmelerine yardımcı olacağı düşünülmekteydi[16]. Okulun fiili açılışı ise dönemin ünlü diplomasi gazetesi Globe'a göre 11 Mart'ta gerçekleşmişti. Havanın aşırı soğuk olması nedeniyle padişah ve rical-i devletin çoğu bu açılışa katılamamışlardı. Ancak Hekimbaşı ile Serasker bu açılışa gelmişlerdi. Dr. Bernard öğrencilere yönelik uygun ve etkileyici bir açılış konuşması hazırlamış ve Nazır Osman Efendi bu metni Türkçe'ye tercüme etmişti. Öğrenciler dersliklere girdikten sonra sınıflar bizzat Serasker tarafından incelenmiş ve kendisi okulun durumundan büyük memnuiyet duymuştu[17].

1840 yılının 12 Aralık gününde, Fransız hastanelerinden alınan bir kadavra ilk kez bir Türk okulunda tetkik edilmiştir. Bu olay, Osmanlı devlet ricali ve elit sınıf arasında kadavranın dinen caiz olup olmadığı meselesini ön plana

14 Emre Dölen, "II. Meşrutiyet Döneminde Darülfünun" *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, X-1,, s. 1-3, İstanbul 2008.
15 Norman Davies, *Avrupa Tarihi*, s. 1308, Ankara 2006.
16 3 Şubat 1839 tarihili *Weekly Chronicle Gazetesi*, s. 2.
17 6 Nisan 1839 tarihli *Globe*, s. 2.

çıkardığı için İngiliz gazetelerinde, Osmanlı toplumunun bir meselesi olarak ön plana çıkarılmıştı[18]. Sultan Abdülmecid'in Ekim 1843'te Galatasaray Tıbbiyesi'ne yaptığı ziyaret de İngiliz basınında kendine yer bulmuştu. Sultan 16 öğrencinin final sınavında hazır bulunmuş ve onları taltif için yeşil kadife onur cübbesiyle ödüllendirmişti. Gazeteye göre Avrupalı hocaların görev yaptığı bu okul, Sultan Mahmud'un hizmete açtığı mektepler arasında en verimli işleyen okul konumundaydı[19]. Bu olaydan kısa bir süre sonra okulun yabancı hocaları Padişahın sarayda huzuruna çıkmışlar Sultan Abdülmecid onlara birer enfiye kutusu hediye etmişti. Aynı şekilde sarayda ağırlanan Türk hocalara da 1000'er kuruş ikramiye verilmişti[20]. Galata-Sarayı binasının 1846'daki konuğu ise artık Mısır Hıdivi unvanını taşıyan Kavalalı Mehmed Ali Paşa'ydı. Kavalalı İstanbul ziyareti sırasında, Sultan Abdülmecid ile Galata-Sarayı'nda buluşmuştu[21].

Okulun nitelikli eğitimi hakkında Britanya basınında muhtelif zamanlarda haberler yapılmıştı. Mesela 1847 Aralık ayının 15'inde Aberdeen Press and Journal'de yayınlanan bir haberde, Galatasaray Tıbbiyesi'nde okuyan beş Türk öğrencinin tezlerinin alkışlar altında kabul edildiği yazmaktaydı. Bu öğrencilerin Viyana Üniversitesi nazarında da akredite doktor kabul edilmelerine yönelik Sultan Abdülmecid'in Avusturya İmparatoru'na yazdığı mektup da, olumlu yanıt almıştı[22]. Bir başka haber ise, Galatasaray Tıbbiyesi'nin tedrisat durumu ve öğrenci yapısı ile alakalıydı. Bu okulun hükümet tarafından desteklendiğini ve gayet iyi eğitim veren bir okul olduğu belirtilen haberde okulun üniversite olabilmek için fazla küçük olduğu belirtilmişti. Müslüman, Yahudi ve Hıristiyan talebelerin aynı anda okuduğu bu mektepte toplamda 400 öğrencinin yer aldığı belirtilmekteydi[23]. Ancak okulun bu başarısını yaşanan bir yangın duraksatmıştı. 30 Haziran 1848'de gerçekleşen ve Taksim bölgesinde 2.000 evin yanmasına neden olan bir yangın birçok insanı evsiz bırakırken, Galata-Sarayı binası da büyük hasar görmüştü[24].

Kırım Savaşı Avrupa basınının odak noktasını Osmanlı İmparatorluğu haline getirmişti. İstanbul'da bulunan muhabirler sadece, harbin gidişatı ile

18 17 Ocak 1841 Tarihli *Weekly Chronicle*, s. 2, 22 Aralık 1841 tarihli *Leicester Journal*, s.1.
19 17 Ekim 1843 tarihli *Morning Post*, s. 2.
20 6 Kasım 1843 tarihli *Globe*, s. 3.
21 5 Eylül 1846 tarihli *London Evening Standard*, s. 3.
22 1 Ocak 1848 tarihli *The Examiner* s. 11., 5 Ocak 1848 tarihli *Aberdeen Press and Journal*, s. 2.
23 12 Nisan1848 tarihli *Dumfries and Galloway Standard*, s. 3.
24 13 Temmuz 1848 tarihli *Glasgow Courier*, s. 3.

ilgilenmiyor aynı zamanda ilk kez bu kadar yakından gördükleri Osmanlı'yı ve onun başkentini tanıma fırsatı buluyorlardı. İngilizlerin ilgisini çeken hususlardan biri eğitimdi ve Türk topraklarındaki eğitimin durumu Britanya basını tarafından mercek altına alınmıştı. İngiliz basınına göre altı yaşına gelen çocuklar, kural gereğince muhtarların vasıtasıyla, okullara kayıt olmaktaydılar[25]. İngiliz gazetelerine göre 1851'de İstanbul'daki okul sayısı en az 396 idi ve bu okullarda 22.700 öğrenci okumaktaydı. İngiliz basınına göre bu okullar 14 ayrı kategorideydi. Dört veya beş yıllık bir eğitimden sonra sıbyan mekteplerini bitiren bir öğrenci, yeni açılan ortaokul düzeyindeki Rüştiye mekteplerinde tahsil görmekteydi. 1851 yılı itibarıyla altı Rüştiye mektebinde 870 öğrenci bulunmaktaydı[26]. İngiliz gazeteleri Osmanlı eğitimden sitayişle bahsetmişlerdir. Kuşkusuz bu tespitlerinde Tanzimat ve Mustafa Reşid Paşa'ya verdikleri destek yanında, Kırım harbinde müttefik konumunda olan bir ülkeyi kendi kamuoylarına olumlu özellikleriyle tanıtma kaygısı da rol oynamıştır.

Temel eğitimde değişimlerin yaşandığı bu süreçte, 1848'deki yangından sonra tamirata alınan Galata-Sarayı binası da Kırım harbi nedeniyle bir kışlaya dönüştürülmüştü. 1856'da Sultan Abdülmecid'in, Britanya elçiliğinin onuruna düzenlediği bir balo vesilesiyle Pera'ya gelmesi, Britanya basınında Galata-Sarayı'nın kışla fonksiyonuna vurgu yapılmasına neden olmuştu. Padişahın, Çırağan'dan tam 8'de dışarı çıkması üzerine Galata-Sarayı kışlasından top atışları gerçekleştirilmişti[27].

Tanzimat sonrasındaki dönemde Paris'te kurulan Mekteb-i Osmanî elit insan yetiştirme çabasıyla kurulmuş bir okuldur ancak 1857-1864 arasında faaliyet gösteren bu okuldaki eğitim deneyimi başarısızlıkla sonuçlanmıştır[28]. Paris'te kurulan Mekteb-i Osmanî'nin açılışı İngiliz basınında yankı bulmamıştır. Bu okulun, elit eğitimi maksadı taşısa da temelde bir dil okulu olması ve Fransa'da yer alması İngiliz basınının okula ilgisini azaltmıştır. Ancak okulla ilgili en ilgi çekici haber, Osmanlı İmparatorluğu'nun Londra büyükelçisi olan Musurus Paşa'nın Paris'e olan ziyareti sırasında yayımlanmıştır. Kırım Savaşı döneminde oldukça popüler bir diplomat olan Musurus Paşa Londra'yı ziyareti sırasında Mekteb-i Osmani'yi (L'ecole Imperiale Ottomane) ziyaret etmiştir[29]. Musurus Paşa'nın, 16 Ağustos'ta Paris'in Grenelle semtinde yer alan

25 21 Ekim 1854 tarihli *General Advertiser for Dublin and all Ireland*, s. 3.
26 27 Mayıs 1854 tarihli Dover *Telegraph and Cinque Ports General Advertiser*, s. 4.
27 20 Şubat 1856 tarihli *Wolverhampton Chronicle and Staffordshire Advertiser*, s. 2.
28 Metin Ziya Köse, "Mekteb-i Osmani", *DİA*, EK Cilt II, s. 487-488.
29 22 Ağustos 1859 tarihli *Morning Post*, s. 5.

bu okulu ziyareti sırasında Maslahatgüzar Agop Efendi ve Fransız Eğitim Bakanlığı Teftiş Komisyonu başkanı M.G. Rouland kendisine eşlik etmiştiler. Musurus Paşa ziyaretinde, Padişahın cömertliği ve Fransa'nın anlayışlı tutumu sayesinde bu öğrencilerin kaliteli eğitim gördüğüne işaret etmiş, Agop Efendi öğrencilere ödüller dağıtmıştı. Fransa'da diplomatik misyonlar ve Fransa sarayının dış politikası gibi konularda yayın yapan L'Abeille dergisinde aynı olay, benzeri ifadelerle kendine yer bulmuştu[30].

Britanya Basınında Mekteb-i Sultanî

Paris'teki Mekteb-i Osmanî deneyimi 1863'te başarısızlıkla neticelenmiştir. Okulun talebi çok ve kontenjanı tam dolu olmasına rağmen[31], okulun maliyetinin çok yüksek meblağlara ulaşması okulun kapatılmasına neden olmuştur[32]. Ancak, Tanzimat döneminde oluşturulan yeni bürokraside özellikle de hariciyede Fransızca bilen personele şiddetle ihtiyaç duyulmaktaydı. Tabii, Tanzimat'ın bir diğer problemi farklı etnik gruplardan müteşekkil olan Osmanlı toplumundan ortak bir millet tesis edilmesiydi. Bu çabanın başarıya ulaşması milliyetçilik akımının çok kuvvetli olduğu bir dönemde, devletin varlığını tesis etmesi bakımından hayatiydi. Uzun yıllar Paris Sefirliği yapan Mustafa Reşid Paşa'nın büyük oğlu Mehmed Cemil Paşa, Mekteb-i Osmanî'nin açılışından kapanışına kadar her türlü faaliyetine birebir şahit olmuştu. Sultan Abdülaziz, dönemin sadrazamı Âli Paşa ve hariciye nazırı Fuad Paşa, maarif nazırı Saffet Paşa batılı tarzda bürokrasiye uyum sağlayabilecek ve Osmanlı toplumu idealine uygun bir okul açmaktan yanaydılar.

Galatasaray'ın kuruluş safhasında, Sultan Abdülaziz'in gerçekleştridiği Avrupa seyahatinin önemi bilinmektedir ve sultanın Paris'teki görüşmeleri de Britanya basınında kendine yer bulmuştu[33]. Paris Büyükelçisi Cemil Paşa'nın, sultanın ziyaretinin her adımında padişaha eşlik ettiği bildirilmiştir[34]. Mekteb-i Sultanî'yi kurma fikri de bu safhada hayat bulmuştur. Zira Fransa ile bu konuda diyalogu kurma görevi Cemil Paşa'ya verilmişti.

30 1 Eylül 1859 tarihli *L'Abeille Imperiale Journal de la Cour*, s. 5.
31 İstanbul'da Kadıköy Mektebinde de eğitim gören Haci Yuvançonun oğlu Veliçko, kontenjan doluluğu nedeniyle okula kayıt ettirilememişti. BOA, A.MKT. MHM. 315/99.
32 BOA, HR.MKT. 504/57.
33 6 Temmuz 1867 tarihli *Cardiff Times*, s. 3.
34 Cemil Paşa, Sultan Abdülaziz'in Londra seyahatine katıldığı gibi Toulon'dan Fransa'yı terk ederken de kendisine eşlik etmiştir. 10 Temmuz 1687, *Cheltenham Examiner*, s.10.

İngiliz basınında "Ottoman Imperial Lyceum Of Galata-Serai" (Osmanlı İmparatorluk Lisesi Galatasaray) tabiri ilk defa 1868 Şubat ayındaki gazetelerde ortaya çıkmıştır[35]. Habere göre, Cemil Paşa bu okulun tesis edilme çabaları için Paris'ten İstanbul'a dönmek üzere yol hazırlığındadır. Kendisi Fransız üniversitelerinden yönetici ve hoca ile irtibata geçmiştir. Onun bu çabası sonucunda farklı dini inançlara mensup birçok öğrenci bu yeni okula kabul edilecektir.

Cemil Paşa'nın faaliyetleri neticesinde Fransa Eğitim Bakanı M. Duruy, Fransız elçiliğinin desteği ile kurulan, Galatasaray Sultanîsi'nin açılması için en iyi öğretmenler arasından şef veya müfettiş olarak görev yapacak 12 ismi belirlemiştir. Bu isimler evlenmemiş olup yaşları 25-30 arasındaydı. Bu eğitimcilerin kadrosu yine üniversitelerinde kalacak ancak Osmanlı topraklarındaki faaliyetleri sırasında Fransız büyükelçiliğinin himayesinde olacaklardı. Görevlendirilen bu kimseler 2.000 ile 3.000 Frank arasında maaş alacaklardı. Bu hocaların emeklilik hakları Fransız hazinesi tarafından teminat altında olacaktı. Ayrıca her bölümden öğretmenler bu yeni okulun kuruluşunda yer alacaklardı[36]. Fransız elçiliği bu amaçla okulun açılması için Osmanlı bürokrasi ile beraber çalışmalara başlamıştı[37]. Ancak Mekteb-i Sultanî'nin bu açılış faaliyetlerinden rahatsız olan Namık Paşa iki bölük askerle binanın önünde nöbet tutacağını bildirmişti. Kuşkusuz bu tavır Fransız elçisi M. Bouree'yi bir tür protesto etme şekliyiydi[38].

Galatasaray'ın kuruluş safhasında bir başka önemli okulun daha kuruluş hamleleri gerçekleşmekteydi. Morning Post'un haberine göre, Bournee Müslüman ve Gayr-ı müslim öğrencilerin eğitimi için Mekteb-i Sultanî'nin açılış faaliyetleri ile uğraşırken, Cem'iyyet-i Tedrîsiyye-i İslâmiyye isimli dernek bizzat şeyhülislamın önderliğinde ve Fuad, Mustafa Fazıl, Rüşdü Mahmud Paşaların da kabulü ile 4.000 Sterlin (4.400 Osmanlı Lirası) değerinde bir yardımla Darüşşafaka adında okulunu açmayı planlamaktaydılar[39]. Okula Mısır Hıdivinin de malî destek vermesi beklenmekteydi. İngiliz gazetelerine göre bu yeni açılacak okul, Fransız elçisi Bouree'nin açmaya çalıştığı okula bir alternatif

35 10 Şubat 1868 tarihli *Morning Post*, s. 5., 12 Şubat 1868 *Western Daily Press*, s. 3. , 15 Şubat *Oxford University and City Herald* , s. 3. , 15 Şubat 1868 *Bucks Herald, s. 6.*
36 20 Mayıs 1868 tarihli *Sun*, s. 6.
37 Adnan Şişman, "Galatasaray Mekteb-i Sultânîsi", *DİA*, XIII, s.323-326.
38 3 Temmuz 1868 tarihli *Globe*, s. 3.
39 14 Eylül 1868 tarihili *Morning Herald*, s. 7.

olacaktı. İngiliz basını, sadece Müslüman öğrencilere seslenecek olan Darüşşafaka'nın ortodoks modelde eğitim veren bir mektep olduğunu söylemekteydi[40]. Bu vurgu zımnen de olsa Mekteb-i Sultanî fikrinin öğrenci yapısı itibariyle norm dışı olduğunu ortaya koymaktaydı.

Mekteb-i Sultanî'nin açılışı ile ilgili haberde okulun 14 Eylül Pazartesi günü açılmasının planlandığı buna karşın bir ertelemenin yaşandığı belirtilmekteydi. Gazetelere göre, okulun henüz limitli sayıda öğrenci aldığını ama talebe sayısının açılış yapmaya yetecek seviyeye ulaştığını belirtilmekteydi. Açılışa Fransız elçisi Bouree'nin ve Bâb-ı Âli bürokratlarının katılacağı belirtilmekteydi. Okulun açılışından hem Papa IX. Pius hem de şeyhülislam Mehmed Saaddedin Efendi rahatsızdılar[41]. Mehmed Saadeddin Efendi'nin genel olarak Fuad Paşa ile hukukun zaten kötü olduğu bilinmekteydi[42]. Papalık, "Tanrı-tanımaz" olarak nitelendirdiği bu okula Roma-Katolik ve Ermeni-Katolik öğrencilerin bu okula iştirak etmelerini yasaklamıştı.

Fifeshire Journal gazetesi okulun açılışı ile ilgili bir yorum habere sayfalarında yer vermişti. Gazeteye göre Sultan Abdülaziz'in çevresini Fransızlar kuşatmıştı. Osmanlı Hükümeti Fransızlar'a teslim olmuş ve çok iyi güzel bir yapı olan Galata-Sarayı binasının Fransızlara kaptırılmıştı. Alman oryantalist Max Müller'e atıf yapan gazeteye göre, anadilleri gayet soylu ve güçlü bir dil olan Türkçe olan bu okuldaki çocuklara, Fransızca öğretilecekti. Gazeteye göre öğrenciler arasında da sorunlar vardı. Müslümanlar kadar, Rumlar, Yahudiler ve Katolikler de okula karşıydı. Gazeteye göre okula kayıt yapmaya olumlu bakan tek grup Ermenilerdi[43]. Osmanlı bakanlık yetkililerine göre ise, Batılı dillerin öğretileceği ve sadece Müslüman öğrencilerin eğitim göreceği ayrı bir okul teklifi zaten yapılmıştı.

Mekteb-i Sultanî açıldıktan sonra da İngiliz basının ilgisini çekmeye devam etmiştir. Eski Fransız Eğitim Bakanı M. Duruy, İstanbul'a ziyarette bulunmuştur. Duruy İstanbul'u ziyaretinde Leicester Guardian'ın "Fransız Koleji" olarak tanımladığı Mekteb-i Sultanî'yi ziyaret etmiştir. M. Duruy, okulun açılmasından duyduğu memnuniyeti okul müdürü M. De Salve'ye belirtmişti. Duruy okul kadrosundaki öğretmenlerin büyük ölçüde üniversite tahsillerinden

40 15 Eylül Manchester *Courier and Lancashire General Advertiser*, s. 3.
41 11 Eylül 1868 tarihli *Morning Post*, s. 4.
42 Mehmed İpşirli, "Saaddedin Efendi Mehmed" , DİA, XXXV, s. 388-389.
43 1 Ekim 1868 tarihli *Fifeshire Journal*, s. 3.

ötürü İstanbul'a atandığını belirtmekteydi[44]. Bu yıl bir başka haber ise Galatasaray'da çıkan bir yangın haberiyle alakalıydı. Yangının Taksim'in kuzeydoğu istikametinde yayıldığı ve daha önce kışla olarak kullanılmakta olan şimdi ise İmparatorluk Koleji'ne dönüşen Galata-Sarayı binasında sona erdiğini belirtilmekteydi.

İngilizler'in Mekteb-i Sultanî ile alakalı tespitleri okul açılıp eğitim-öğretim faaliyetleri oturduktan sonra da devam etmişti. Mesela, Berlin Antlaşması sonrasında Bulgaristan Prensliği ile Rumeli-i Şarki Vilayeti'nin insan yapısının incelendiği bir makalede, Yunanlar ve Bulgarlar mukayese ediliyordu. Yunanlar'ın daha eğitimli bir elit sınıf oluşturmakta Bulgarlara göre daha başarılı olduklarının dile getirildiği makalede, elit Rumlar'ın çocuklarını ya Robert Koleje veya Galatasaray Lisesi'ne gönderdikleri yazmaktaydı[45]. Bir başka ilginç haber ise, Mekteb-i Sultanî'de tarih eğitimi ile alakalıydı. 1892'de York Herald gazetesinde yayımlanan bir habere göre, okulda öğretilen tarih kitapları özel baskılı yeni kitaplarla değiştirilecekti. Habere göre son 33 yıldır meydana gelen hiçbir gelişme ders kitaplarında yer almamış ve Sultan Abdülaziz devrinin son dönemi ile alakalı öğrencilerin bilgi edinmesine müfredatta izin verilmemişti. Yeni kitaplar bu açığı kapatmak üzere hazırlanmıştı[46].

Mekteb-i Sultanî'nin gücünü gösteren güzel örneklerden biri ise, o dönem İngiliz sömürgesi konumunda bulunan Hindistan'da yayınlanan The Madras Weekly Mail Gazetesi'ndeki bir haberdi. İngiliz yönetimi yanlısı ve liberal eğilimli olan bu gazetede, Bâb-ı Âli'nin Mekteb-i Sultanî vasıtasıyla Hindistan'daki Müslüman öğrencilerin aklını çelmesinden endişe duyulmaktaydı. Gazetede bu ülkede yer alan öğrencilerin Mekteb-i Sultanî'de eğitim almasından duyulan rahatsızlık dile getiriliyor ve bu durum Sultan Abdülhamid'in İslamcı Politikasının bir unsuru olarak düşünülüyordu. Gazete, Mekteb-i Sultanî'de okuyan Hintli Müslüman öğrencilerin durumunu Oxford'daki uluslararası öğrencilerin burs programı olan Rhodes bursuna benzetmekteydi. Hint-İngiliz gazetesi Hindistanlı Müslüman öğrencilerin Osmanlılar'ın politikasına yönelmesi bakımından Mekteb-i Sutanî'ye bu bölgeden öğrenci alımından endişe duyuyordu. Mekteb-i Sultanî'nin dünyanın o dönemde, en güçlü devletinin korkutacak popüler olması, aslında Galatasaray'ın ne kadar, nitelikli bir eğitim verdiğini açıkça ortaya koymaktaydı.

44 5 Ocak 1870 tarihli *Leicester Guardian*, s. 3.
45 24 Ağustos 1880 tarihli *Pall Mall Gazette*, s. 11.
46 29 Ekim 1892 tarihli *Bucks Herald*, s. 8. , 1 Kasım 1892 tarihli *York Herald*, s. 3.

SONUÇ

Eğitim, toplumların geleceğini şekillendiren en önemli kamu yatırımıdır. Kamunun geneline kaliteli eğitim vermek çok önemli olsa da, elit eğitimi yapısı gereği özel bir öneme haizdir. Osmanlı İmparatorluğu bu gerçeği erken dönemlerden itibaren idrak etmiş ve Topkapı Sarayı dâhilinde Enderun mektebini kurarak geleceğin devlet adamlarını yetiştirme yoluna gitmiştir. Osmanlılar sadece Enderun'u açmakla iktifa etmemişler aynı zamanda bu okulu besleyecek iki sarayı da hazırlık okulu tesis etmişlerdir. Bunlardan biri İbrahim Paşa Sarayı'yken öbürü de Galata-Sarayı'dır. İmparatorluk olma iddiasında bulunan ve gerçek bir imparatorluk deneyimine sahip olan Osmanlıları yakından takip eden İngilizler daha erken dönemde yayımlanan gazetelerinde bu okulları mercek altına almıştırlar.

Tanzimat ile beraber Osmanlı eğitim sistemi bir değişime uğrarken batı ile ilişkilerin artması Osmanlı'daki okullarla ilgili haberlerin Britanya basınında artmasına neden olmuştu. Britanyalılar, Galatasaray Mekteb-i Tıbbiyesi, Mekteb-i Osmanî gibi okullardaki atılımlara fırsat buldukça yer vermişlerdir. Kırım harbi ise bu ilginin daha artmasına neden olmuştur.

Ancak Britanya'nın en çok ilgisini çeken okul Mekteb-i Sultanî olmuştur. Bu okulun gerek emperyal amaçları, gerek kuruluşunda Osmanlı ile Fransa arasındaki münasebetlerin önemli rol oynaması İngilizer'in bu okula özel ilgi duymasına neden olmuştu. Tanzimat sürecine olumlu bakmalarına rağmen İngiliz basınındaki gazeteler Mekteb-i Sultanî'ye karşı kuşkucu bir tavırla yaklaşmışlardı.

İngiliz basınının Mekteb-i Sultanî'ye yönelik ilgili ve kuşkucu tavrının, kendi perspektiflerine göre doğru olduğu, ilerleyen yıllar da ortaya çıkmıştır. Sürekli olarak eğitimde kalite çıtasını yükselten bu okul, 20. yüzyılın başına gelindiğinde artık Hindistan'daki Britanya çıkarlarını dahi tehdit edecek konuma yükselmişti. Her ne kadar Galatasaray kurucularının hedeflediği ortak hedeflere koşan Osmanlı toplumuna nüve olmayı başaramadıysa da, elit bir okul olarak gerek Osmanlı'nın son dönemlerinde gerekse Cumhuriyet devrinde nitelikli insan yetiştirme konusunda son derece başarılı olmuştur.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

BOA, MF. İBT. 476/56., BOA, MF. MKT126/38.,BOA, A.MKT. MHM. 315/99.,BOA, HR.MKT. 504/57. The National Archives State Papers 97/19.

Gazeteler ve Dergiler

14 Kasım 1670 tarihli *London Gazette*, s.2. 13 Ağustos 1763 tarihli *Newcastle Courant*, s.36, Haziran 1789 tarihli *Northampton Mercury*, s. 3. ,16 Ağustos 1827 tarihli *Bath Chronicle and Weekly Gazette*, s. 2.,17 Eylül 1836 tarihli *Waterford Chronicle*, s. 3.3 Şubat 1839 tarihili *Weekly Chronicle*, s. 2.,6 Nisan 1839 tarihli *Globe*, s. 2. ,17 Ocak 1841 Tarihli *Weekly Chronicle*, s. 2. ,22 Aralık 1841 tarihli *Leicester Journal*, s.1. ,17 Ekim 1843 tarihli *Morning Post, s.* 2.,6 Kasım 1843 tarihli *Globe*, s. 3.,5 Eylül 1846 tarihli *London Evening Standard*, s. 3.,1 Ocak 1848 tarihli *The Examiner* s. 11.,5 Ocak 1848 tarihli *Aberdeen Press and Journal*, s. 2.,12 Nisan1848 tarihli *Dumfries and Galloway Standard*, s. 3.,13 Temmuz 1848 tarihli *Glasgow Courier*, s. 3.,21 Ekim 1854 tarihli *General Advertiser for Dublin and all Ireland*, s. 3.,27 Mayıs 1854 tarihli *Dover Telegraph and Cinque Ports General Advertiser*, s. 4.,20 Şubat 1856 tarihli *Wolverhampton Chronicle and Staffordshire Advertiser*, s. 2.,22 Ağustos 1859 tarihli *Morning Post*, s. 5. ,1 Eylül 1859 tarihli *L'Abeille Imperiale Journal de la Cour*, s. 5. ,6 Temmuz 1867 *Cardiff Times*, s. 3. ,10 Temmuz 1687, *Cheltenham Examiner*, s.10.,10 Şubat 1868 tarihli *Morning Post*, s. 5.,12 Şubat 1868 *Western Daily Press*, s. 3.,15 Şubat *Oxford University and City Herald* , s. 3., 15 Şubat 1868 *Bucks Herald, s. 6.* ,20 Mayıs 1868 tarihli *Sun*, s. 6. ,3 Temmuz 1868 tarihli *Globe*, s. 3. ,14 Eylül 1868 tarihili *Morning Herald*, s. 7. ,15 Eylül Manchester *Courier and Lancashire General Advertiser*, s.3., 11 Eylül 1868 tarihli *Morning Post*, s. 4.,1 Ekim 1868 tarihli *Fifeshire Journal*, s. 3.,5 Ocak 1870 tarihli *Leicester Guardian*, s. 3.,24 Ağustos 1880 tarihli *Pall Mall Gazette*, s. 11.,29 Ekim 1892 tarihli *Bucks Herald*, s. 8. ,1 Kasım 1892 tarihli *York Herald*, s. 3.

Araştırma Eserleri

Adnan Şişman, "Galatasaray Mekteb-i Sultânîsi", *DİA*, XIII, s.323-326.

Ayşe Pul, Yeniçeri Ocağı'nın 68. Ortası Turnacıbaşılık, s.140-150, Ankara 2016.

Ed. Nurettin Pirim, *Albertus Bobovius ya da Santuri Ali Ufki Bey'in Anıları Topkapı Sarayı'nda Yaşam*, çev. Ali Berktay, s. 38-40, 60, İstanbul 2002.

Emre Dölen, "II. Meşrutiyet Döneminde Darülfünun" *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, X-1,, s. 1-3, İstanbul 2008.

İ. Hakkı. Uzunçarşılı, *Osmanlı İlmiye Teşkilatı*, s.1-2, Ankara 1988.

Mehmed İpşirli, "Saaddedin Efendi Mehmed", DİA, XXXV, s. 388-389.

Mehmet Bayrakdar, "Dâvûd-i Kayserî", DİA, IX, s. 32-35.

Mehmet Zeki Pakalin, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, s.535, İstanbul 1993.

Metin Ziya Köse, "Mekteb-i Osmani", *DİA*, EK Cilt II, s. 487-488.

Norman Davies, *Avrupa Tarihi*, s. 1308, Ankara 2006.

Rinaldo Marmara, *Osmanlı Başkentinde Bir Levanten Semti Galata-Pera*, İstanbul 2020.

XIX. YÜZYILDA BALKANLAR'DA AÇILAN MİSYONER OKULLARI: HRİSTİYANLIĞIN MI YOKSA EMPERYALİZMİN Mİ MÜJDECİLERİ?

Arzu Meryem DEMİRKIRAN*

Misyonerlik eğitimini muhtelif gerekçelerle Fransızlara, İtalyanlara, İngilizlere, Avusturyalılara, Ruslara vs. verilen kapitülasyon ayrıcalıklarıyla başlatmak mümkünse de, Osmanlı hükümetleri uzun vadede içinden çıkamayacakları birçok yapısal sorunun bu okullar vasıtasıyla bünyelerine nasıl şırınga edildiklerine şahit olmuşlardır. Misyoner okulları Doğu-Batı medeniyetleri arasında verilen ideolojik mücadelede, siyasal iktidarların eğitim üzerinde yaptıkları yönlendirmelere anlamlı bir örnek teşkil etmektedir. Bilhassa devletin son döneminde misyoner okullarının dezenformasyon üretmek ve sürdürmek zorunluluğunu körükleyip, yaratılan mitoslara akademik destek sağlama çabaları[1] günümüzde daha açıkça anlaşılmaktadır.

XIX. Yüzyılda Balkanlar'da Açılan Misyoner Okulları başlıklı yazıyla Osmanlı Devleti'nin mirası üzerinde planların yapıldığı son yüzyılında Balkanlar'da gerçekleştirilen misyonerlik faaliyetlerinde eğitimin önemini, eğitimin misyonerlik hareketlerinde araçsallaştırılmasının nedenlerini ve metotlarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışmanın arka planında misyonerlerin dini hedefleri ve misyonerlik faaliyetleriyle Batılı devletlerin siyasi/dünyevi çıkarları

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi.

1 A. N. M. A. Hasan, "Western Influences in the Arabic Literature of Egypt and Syria between 1820 and 1879", Unpublished PhD. Thesis, University of London, 1930/1931.

tarihin engin sularında

PROF. DR. VAHDETTİN ENGİN'E ARMAĞAN

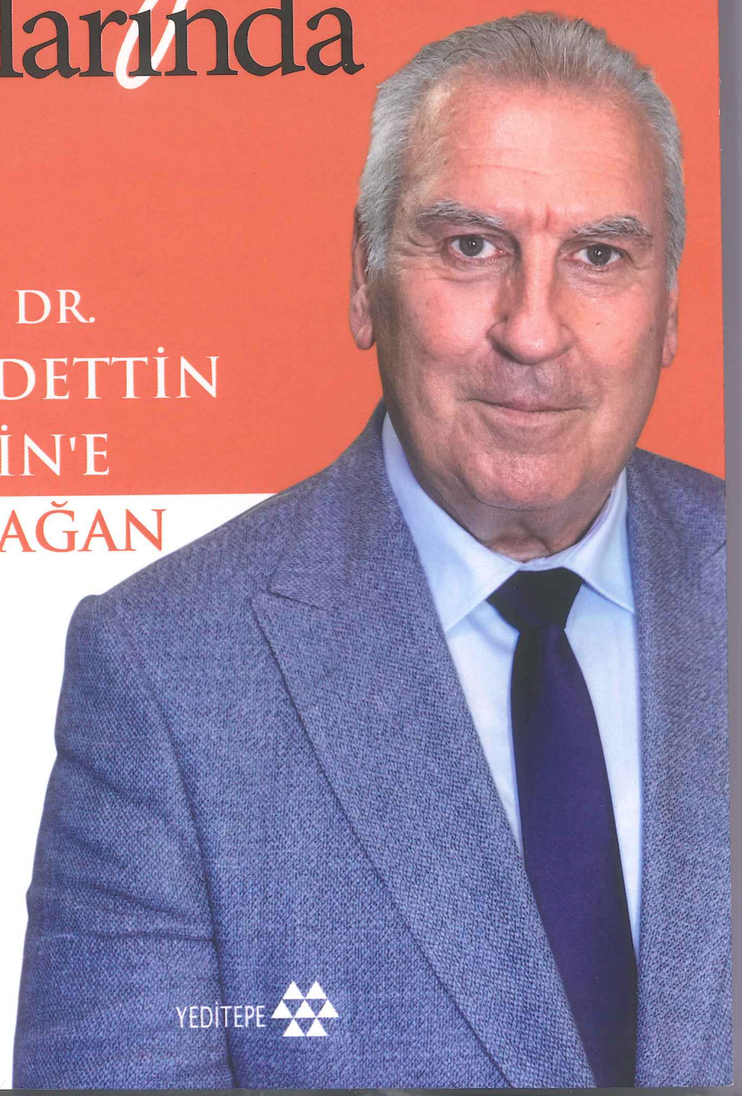

Editörler
Arif Kolay • Ahmet Vurgun

YEDİTEPE

tarihin engin sularında

Editörler

TARİHİN *ENGİN* SULARINDA

PROF. DR. VAHDETTİN ENGİN'E ARMAĞAN

TARİHİN *ENGİN* SULARINDA
PROF. DR. VAHDETTİN ENGİN'E ARMAĞAN

Genel Yayın Yönetmeni
Sahure Ergüzel

Editörler
Arif Kolay & Ahmet Vurgun

©Yeditepe Yayınevi
T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 49829

ISBN: 978-625-8396-82-9
Yeditepe Yayınevi: 600
Armağan: 03

1. Baskı: Kasım 2022

Sayfa Düzeni
Deniz Tugay

Kapak Tasarımı
Sercan Arslan

Baskı-Cilt
Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi
Ticaret Anonim Şirketi
Beytepe Köy Yolu No:3 06800 Bilkent/Ankara
Sertifika No: 46519

YEDİTEPE YAYINEVİ
Çatalçeşme Sok. No: 52/1 34410 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: (0212) 528 47 53 Faks: (0212) 512 33 78
www.yeditepeyayinevi.com / bilgi@yeditepeyayinevi.com

TARİHİN *ENGİN* SULARINDA

PROF. DR. VAHDETTİN ENGİN'E ARMAĞAN

Editörler
Arif Kolay & Ahmet Vurgun

YEDİTEPE

İÇİNDEKİLER

Ön Söz 7

Vahdettin Engin'in Hayatı ve Eserleri 11
Emel (Sofuoğlu) Engin

Prof. Dr. Vahdettin Engin ile Söyleşi 17
Ahmet Şimşek

Vahdet Hoca 29
Ali Satan

Dostluk Üzerine 33
Nilay Dursun

Arkadaşım Vahdettin Engin 37
Zafer İzgi

Tarihi Belge Olarak Damgalar ve Dünyanın Bilinen İlk Pantolonu 41
Mustafa Aksoy

Bir Başka Gözle Vezir Nizâmü'l-Mülk 55
Mehmet Ersan

Şâh-nâme ve Türkler I: Selçuklu ve Osmanlı Sarayında Şâh-Nâme 63
Osman G. Özgüdenli

Şehzâde Bâyezid ve Şehzâde Cihangir'in Sünnet Şenliği (1539) 95
Ahmet Önal

Şer'i Hukuk Açısından Osmanlı Devleti'nde Kardeş Katli Uygulamalarına Farklı Bir Bakış 123
Ufuk Gülsoy

Tulumbacı Ocağı ve Gerçek Davud'a Dair Yeni Belgeler 139
Erhan Afyoncu

Nâib Köyü Tarihi (15. Yüzyıldan 20. Yüzyıla) 159
M. Hanefi Bostan

Hatt-ı Hümâyûnlar Neden Yakılırdı? 205
Uğur Demir

Sultan II. Mahmud ile Sultan Abdülmecid'in Medinesi 221
Mustafa S. Küçükaşcı

Baron Rozen'in Başkomutanlığı Zamanında Kuzey Kafkasya (1831-1838) 237
Serdar Oğuzhan Çaycıoğlu

Osmanlı Müzeciliğine Bakış: Bahriye Müzesi 253
Ayşe Ersay Yüksel

Osmanlı Modernleşme Sürecinde İstanbul'daki Resmî Kız Okullarının Teftişi 273
Yasemin Tümer Erdem